

4. Madách Imre öccséhez Teleki László öngyilkosságáról. A tragikus eset napján készült, élményszerű frissességgel megírt, ösztönösen is kerek kis drámai egészszé komponált tudósítás.

(„Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar” körfeliratú címeres levélpapíron.)

Pest

1861 Maj 8

Péterrel¹¹ is közöld a hírt

Kedves Károlyom!

Ma kezdtek volna a' vitát a' felírás és határozatra nézve. Én el is mentem Kovách engedelmeivel, bár még szenvedő állapotban. Ép a múzeum kertében állunk, mikor híre jő hogy Teleky Lászlót ma reggel szobájában a' padlózaton háton feküdve, keresztül lőtt szívvvel találták. Nadrág volt rajta és fél csizma, az ágya össze gyűrve, a' pisztoly kezében. — Csakhamar meg érkezett Giczy,¹² a' gyűlést meg nyitá s e' borzasztó esetet be jelenté. A tömve volt karzatok egy jaj kiáltásba törtek ki, több nő alélt. Deák indítványozá az ülések felfüggesztését hettőig, mi el is fogadtatt. A városban nagy izgatottság van, a' Józsefváros mind összecsoportosult Teisz¹³ csilapítja őket. Senki sem hallotta a lövest. Minden ember a' németet gyanúsítja. — Károlyi Muki¹⁴ megkeresése folytán kérlek légy szíves a' juh-rih elleni biztos receptedet utasítással minél előbb be küldeni hozzám.¹⁵

Ölel

igaz barátod

Imre

Mint bevezetőben említettük, Madách Imre levelezésének jelentős része még lappang. A fentebb közölt négy kézirat példája mutatja, hogy közülük akár egy is árnyalni, módosítani képes a költőről alkotott képünket. A további kutatás szép feladata legyen a még meglevő fehér foltok mihamarabbi tisztázása, Madách Imre emberi és költői portréjának élethű megrajzolása érdekében.

Botka Ferenc

EGY ELFELEDETT RADNÓTI-FORDÍTÁS

A *Filológiai Közlelony* 1961-i évfolyamában Gál István, az 1934–39 közt megjelent *Apolló* c. folyóirat szerkesztője, érdekes és addig ismeretlen adatokkal gazdagította a Radnóti-irodalmat. Cikke közli a költő kéziratban maradt műfordítását: Whittier: *Kossuth* c. költeményét és azokat a versillusztrációkat, amelyek Gleichen-Russwurm: *A barokk* c. könyvének magyar kiadásában láttak napvilágot.

Gál István röviden ismerteti a neves osztrák kultúrtörténész munkáját és magyar kiadásának körülményeit. Elmondja, hogy Gleichen-Russwurm könyve 1940-ben jelent meg az Athenaeum *Az európai kultúra története* c. sorozatában, s hogy fordítója Reitzer Béla, a Szegei Fiaatok Művészeti Kollégiumának tagja, Radnóti jóbarátja volt. Reitzer nem lévén költő — a sorozat szerkesztőjével, Sárközi Györggyel egyetértésben — Radnóti Miklóst kérte meg azoknak a verseknek a fordítására, amelyek Gleichen-Russwurm szövegét illusztrálták. Gál egyben közli is ezeket a fordításokat: Ariosto, Halley, Mme Deschoulière, Rilke, Racine, Malherbes, Sebastian Brandt, Jakob Balde egy-egy versét és két népdalt.

Gál István kikkere és Gleichen-Russwurm munkájára két okból is fel szeretnénk hívni a figyelmet. Egyrészt azért, mert Radnóti kiadásaink — úgy látszik — még mindig nem szereztek tudomást erről a gazdag publikációról, másrészt, mert Gál cikke is további kiegészítésre szorul. Gál ugyanis csak tíz fordítást sorol fel Gleichen-Russwurm könyvéből, holott tizenegy fordul elő benne. — Mi röviden erről a tizenegyedik versről, egy bécsi népdalról, szeretnénk szólni, amely 1618-ban, a harmincéves háború elején keletkezett, s V. Frigyes, a csehek „téli királyát” gúnyolja. A Habsburg-lojalitást tükröző vers szövege a következő:

¹¹ Majthényi Péter, Madách Imre unokaöccse, csesztvei lakos (politikai állásfoglalására, megyei szereplésére lásd KRIZSÁN: i. m. 85–107.)

¹² Ghyczy Kálmán, az országgyűlés elnöke, a kiegyezés korának ismert politikusa, Tisza Kálmán elvbarátja.

¹³ Pest város rendőrkapitánya.

¹⁴ Károlyi Miksa, Madách Imre unokahúgának, Huszár Annának a férje, penci földbirtokos.

¹⁵ A kérés teljesítésére Madách Károly 1861. június 19-i levele utal: „Remélem, hogy a juhrüh elleni ceptet megkaptad...”

Ó kedves Fritz, jó cimborám,
a trón kell-e még?
Nyugodj, pokolra jutsz te már,
a máglya régen ég.

A gúnydalt egyébként Gleichen-Russwurm a korhangulat illusztrálására idézi művében, s magyar fordításának 19. lapján található.

Reméljük, a következő Radnóti kiadásban viszontlátjuk — a Gál István által már ismertetett egyéb költemények és töredékek szövegével egyetemben.

Szerb Antalné

SZABÓ LŐRINC ISMERETLEN VERSE

Kéry László „Szerkesztő koromban” című emlékezésében írja:

„Szabó Lőrincel Gáspár Endréék péntek délutáni irodalmi szalonjában találkoztam, a Pozsonyi úton. Kardos Lászlónak régi barátja, s vele szemben igen derekasan viselkedett a náci időkben. Már 45 novemberében hoztunk tőle fordításokat, s 46 májusában újra 46 nyarán átadja Kardos Lászlónak a készülő Tücsökgene nyolc darabját. Mire a verseket kiszedik, a Magyarok a Budapest Székesfővárosi Irodalmi Intézet kiadásában jelenik meg. A kiadóállalat vezetője, Vázsonyi Endre vétőjogával él. Elképzelhetetlennek tartja, hogy Szabó Lőrinc költőként újra jelentkezzen úgy, hogy ne mondjon kritikát felszabadulás előtti magatartásáról. A lap szerkesztősége találkozót javasol Szabó Lőrinc és Vázsonyi között. Ez létre is jön a kultuszminisztériumban, Kardos és e sorok írójának bevonásával. Vázsonyi előbb arra akarja rábírní a költőt, hogy tegyen közzé egy verset — vagy cikket —, amelyben beismeri tévedését. Mikor látja, hogy ezzel nem boldogul, hirtelen ötlettel azt mondja: — Lőrinc, írj egy olyan verset, akármiről, amelyért a nyilasok, ha visszajönnek, öt évre lecsuknának.

Szabó Lőrinc azon az állásponton van, hogy írásait nincs oka megtagadnia, egyes gesztusait, szóbeli megnyilatkozásait pedig, amelyeket a nehéz években tett, végzetesen és következetesen félreértették, félremagyarázták, nem vették tekintetbe a mozgató okokat, az összefüggéseket, Két óras tárgyalás után nyilvánvaló, hogy nem lehet dűlőre jutni.” (Kortárs, 1966. 8. sz. 1290—1296.)

Kéry László idézett szövegét szeretném kiegészíteni — in medias res — azzal a ténnyel, hogy Szabó Lőrinc Vázsonyi Endre tanácsát megfogadva megírta azt a versét, amellyel jövátenni vélte mindazt, amit nem kevesen vettek tőle rossznéven. A vers Szabó Lőrinc kézírásával, nekem szóló ajánlásával birtokomban van. A vers publikálásához 1947 márciusában én nem járultam hozzá.

A halott barát

Szerb Antalnénak

„Csak azt sajnálom”, — árny-üzenetet
rezzentenek az özvegy szavai —
„Csak azt, mondta, hogy én már nem leszek,
mikor majd Lőrincet kell védeni.”
Ő tehát —! A halott barát —!... Ez az,
ami úgy megcsavarja az igaz
szívet, a tisztát. Ha gyanu, ha vád,
ha ezer pletyka nyilazta is át,
Ő nem hagyott el?! Minden gyász felett
ez kezd ragyogni, ez az üzenet,
s mert nemesen szól (s jaj, a föld alól),
nemességére önvád válaszol,
nemes kételyé s fájó (amilyet
tüzes bélyegzők nem ébresztenek):
„Hát te? Hát te?” ... Azután csöndesen
a halott felé nyujtom a kezem,
s én mondom, én, hogy legyen hitele:
„Van szentség, mit együtt őrzök veled!”

Bpest, 1947. III. 16.

Szabó Lőrinc